

Війни не жіноче обличчя»

(до Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні)

*Підготувала
бібліотекар II категорії
Кривешко Тетяна*

«Війна – справа чоловіча». Однак у XX-му сторіччі участь жінок у війні, причому не тільки як медичного персоналу, але й зі зброєю в руках, стає реальністю. Особливо масовим це явище стало в період Другої світової.

Після революції політика радянської держави в жіночому питанні, спрямована на залучення жінок у суспільне виробництво, сприяла швидкому розвитку емансипації з усіма її наслідками.

У результаті участь жінок у найбільш важкій фізичній праці, долучення їх до традиційно «чоловічих» професій, до занять військово – прикладними видами спорту підносили суспільній думці як найбільше досягнення соціалізму, прояв справжньої «рівності статей» і звільнення жінки від «домашнього рабства».

Ідеї емансипації були найбільш популярні в молодіжному середовищі, а масові комсомольські заклики, набори й мобілізації під гаслами *«Дівчата – на трактор!», «Дівчата – в авіацію!», «Дівчата – на комсомольське будівництво!»* і т.п. з'явилися свого роду психологічною підготовкою до масової участі радянських жінок у майбутній війні, що увійшла в історію нашої країни як Велика Вітчизняна. З її початком сотні тисяч жінок кинулися в армію, не бажаючи відставати від чоловіків, почуваячи, що здатні, нарівні з ними, винести всі тяготи військової служби, а головне – затверджуючи за собою рівні з ними права на захист Батьківщини.

Пропоную вашій увазі презентацію про **жінок – українок, учасників Другої Світової Війни**, які здійснили подвиг, захищаючи Батьківщину на полі бою.

Білик Віра Лук'янівна

1921 – 1944

Радянська льотчиця, Герой Радянського Союзу (1945, посмертно). В роки німецько-радянської війни штурман авіаційної ланки 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку (325-а нічна бомбардувальна авіаційна дивізія, 4-а повітряна армія, Другий Білоруський фронт), гвардії лейтенант.

Народилася 12 червня 1921 року в селі Охрімівка (нині Якимівський район Запорізької області) в багатодітній робітничій родині. **Українка**. Згодом разом з батьками переїхала до міста Керч.

У 1939 році вступила на фізико-математичний факультет Московського педагогічного інституту, де закінчила 2 курси.

З початком німецько-радянської війни добровільно йде на фронт. На початку жовтня 1941 року зарахована стрільцем-бомбардиром до 588-го нічного бомбардувального авіаційного полку. У діючій армії – з травня 1942 року.

Штурман авіаційної ланки 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку гвардії лейтенант В. Л. Білик брала участь у битві за Кавказ, визволенні Кубані, Криму й Білорусі, наносила бомбові удари по військовим об'єктам і скупченням ворога у Східній Пруссії. До серпня 1944 року здійснила **813 нічних вильотів**, нанесла супротивнику значних втрат у живій силі і техніці.

Загинула в ніч на 25 серпня 1944 року, виконуючи бойове завдання північно-західніше міста Замбрув (Польща). Похована у польському місті Остроленка.

Також нагороджена орденами Леніна (23.02.1945), Червоного Прапора (25.10.1943), Вітчизняної війни 1-го ступеня (14.04.1944), Червоної Зірки (09.09.1942).

На батьківщині В. Л. Білик та у місті Керч встановлено пам'ятники, у Московському державному педагогічному інституті — погруддя. Її ім'ям названо вулицю в Керчі й риболовецький сейнер.

Боровиченко Марія Серіївна

1925 - 1943

Герой Радянського Союзу, учасниця Другої Світової війни.

Марія Боровиченко народилася 21 жовтня 1925 року у передмісті Києва, селі Мишоловка у робітничій родині. **Українка.** 1933 року вступила до школи у Мишоловці (нині школа № 122 її імені), 1941 року закінчила 8 клас та курси медсестер.

У серпні 1941 року тривала оборона Києва, командний пункт розташовувався неподалік від Мишоловки у Голосіївському лісі. 10 серпня 1941 року туди прийшла Марія, а наступного дня вона вже **була санітаркою 5-ї повітряно-десантної бригади.**

Спочатку був порятунок бійців при Київській операції, восени 1941 року – запеклі бої біля Конотопа, згодом Сталінград і врешті-решт 1943 року битва на Курській дузі. 14 липня 1943 року Марія Боровиченко **загинула** біля села Орловка Івнянського району Белгородської області, **прикривши своїм тілом бійця.** Похована у тому ж селі.

За героїзм під час боїв у Сталінграді, де вона була санінструктором, була **нагороджена медаллю «За бойові заслуги».** 6 травня 1965 року їй було присвоєне звання **Герой Радянського Союзу** (посмертно).

У рідній Мишоловці на честь Марії Боровиченко названо вулицю. Також вулиця її імені є у російському селищі Івня. На фасаді школи, де вона навчалася, встановлено меморіальну дошку, біля школи відкрито погруддя, а школа носить ім'я Героя Радянського Союзу Марії Боровиченко.

Гасин Ольга

1912-1979

Підпільниця Організації українських націоналістів, зв'язкова Олексі Гасина та Романа Шухевича.

Ольга Пеленичка (дівооче прізвище) народилася 1912 року в селі Конюхів, сьогодні – Стрийський район, Львівська область. **Українка.**

Закінчила Стрийську жіночу гімназію та сільськогосподарські курси «Союзу Українок», вчителювала. Станом на 1937 рік була членом і лідером Стрийської філії «Союзу Українок». Відпочатку вступу до організації озразу влилася в її діяльність: їздила по селах, проводила різні курси, спілкувалася з молоддю.

У 1936 році одружилася з Олексом Гасином. Переїнялася ідеями націоналізму, за які боровся її чоловік. У «Союзі Українок», зокрема, виступала із критикою переважання фемінізму над націоналізмом, за що критикувала газету союзу «Жінка».

Була **підпільницею Організації українських націоналістів**, як її член діяла під псевдом «Леся». Була **зв'язковою** Олексі Гасина та провідника Романа Шухевича, **добирала конспіративні квартири для них у Львові.**

25 січня 1949 року співробітники радянських спецслужб вистежили й затримали Ольгу Гасин у селі Добряни. Дітей вона завбачливо залишила у Львові. Але НКВСівці їх виявили в доньки священика з Конюхова, рідного села Гасинів, яка мешкала на вул. Богу-славського, 14. 31 січня спецслужби схопили і чоловіка Ольги, Олексу Гасина, який застрелився при спробі затримання.

Після загибелі чоловіка НКВСівці відпустили Ольгу Гасин, сподіваючись захопити ще когось із верхівки Організації українських націоналістів. Та вона не заводила жодних контактів, а навпаки намагалася сховатися від стеження.

У березні 1949 року Ольгу Гасин знову ув'язнили. У 1950 році Особлива нарада МДБ СРСР засудила її на 10 років таборів, які відбула у Тайшеті.

У 1956 році Ольгу Гасин звільнили. Їй заборонили повертатися на Львівщину, оскільки Ольга відмовлялася зректися своїх переконань. Після поневірянь вона вдруге одружилась – із колишнім політ'язнем. У 1957 року оселилась у Броварах під Києвом, де прожила до смерті в 1979 року. Похована там само у Броварах.

25 грудня 2015 року на честь діячки назвали вулицю Ольги Гасин у Броварах.

Гнилицька Ніна Тимофіївна

1916 - 1941

Народилася 1 серпня 1916 року в селі Княгинівка Луганської області в сім'ї робітника. Працювала на шахті. **Українка.**

У Червоній Армії з 1941 року. У діючій армії з листопада 1941 року.

Розвідниця 465 окремої розвідувальної роти 383 стрілецької дивізії (18 армія, Південний фронт), червоноармієць Гнилицька Н. Т. в ніч на 5 листопада 1941 року провела групу розвідників у захоплене ворогом рідне село Княгинівка, вбила вартового, знищила гранатами в одному з будинків 10 гітлерівців. Після цього розвідники захопили цінні документи, зброю і взяли в полон "язика".

Потрапивши в оточення з групою розвідників, Ніна Гнилицька загинула 10 грудня 1941 року. Похована в місті Вахрушеве Краснолуцького району Луганської області у братській могилі.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 31 березня 1943 року за зразкове виконання завдань командування і проявлені у боях з німецько-фашистськими загарбниками мужність і героїзм червоноармійцеві Гнилицькій Ніні Тимофіївні присвоєно звання **Героя Радянського Союзу посмертно.**

У місті Красний Луч встановлено пам'ятник відважній розвідниці. Її ім'ям названо вулиці у містах Донецьк і Красний Луч.

Гризодубова Валентина Степанівна

1909-1993

Радянська льотчиця, учасниця рекордного перельоту з Москви на Далекий Схід у 1938 році, учасниця німецько-радянської війни, перша жінка, удостоєна звання Героя Радянського Союзу. Герой Соціалістичної Праці.

Валентина Гризодубова народилася в родині авіаконструктора і винахідника Степана Васильовича Гризодубова, який згодом став першим авіатором міста Харкова. **Українка**. Закінчила Пензенський аероклуб в 1929 році. Займалася планерним спортом, працювала льотчиком-інструктором в Тульській авіаційній школі. У 1934–1935 роках – льотчик агітаційної ескадрильї імені М. Горького на Центральному аеродромі. У Червоній армії з 1936 року.

У 1937 році на літаках УТ-1, УТ-2 і АИР-12 **встановила п'ять світових авіаційних рекордів висоти, швидкості та дальності польоту**. 24-25 вересня 1938 року як командир екіпажу на літаку АНТ-37 «Родина» разом з льотчицями Поліною Осипенко (другий пілот) і Мариною Расковою (штурман) здійснила **безпосадочний переліт з Москви на Далекий Схід**, встановивши **світовий жіночий рекорд дальності польоту (за 26 годин 29 хвилин подолана відстань у 6450 кілометрів)**. За виконання цього перельоту Валентині Гризодубовій, Поліні Осипенко і Марині Расковій було присвоєно звання Героя Радянського Союзу, першим серед жінок.

Валентина Гризодубова, використовуючи свою популярність і знайомства у вищих колах, неодноразово клопотала на захист людей, які постраждали від репресій.

З 1939 року Гризодубова – начальник Управління міжнародних повітряних ліній СРСР.

Учасниця Великої Вітчизняної війни. У березні 1942 – жовтні 1943 року – **командир 101-го транспортного авіаційного полку**, з жовтня 1943 року – **командир 31-го гвардійського бомбардувального авіаційного полку**. За час війни полковник Гризодубова здійснила **близько 200 бойових вильотів** на бомбардування ворожих об'єктів і для підтримки зв'язку з партизанських загонів.

У повоєнний час працювала в Міністерстві цивільної авіації **начальником управління міжнародних ліній СРСР, керівником Науково-дослідного льотно-випробувального центру, заступником начальника Московського науково-дослідного інституту приладобудування з льотної частини.**

Померла 28 квітня 1993 року. Похована в Москві на Новодівичому кладовищі.

У 1972 році в Харкові в квартирі Гризодубових був відкритий музей історії авіації.

1 вересня 2000 року в Москві на Кутузовському проспекті, біля входу в Московський науково-дослідний інститут приладобудування, відкрито пам'ятник Валентині Гризодубовій.

Доліна Марія Іванівна

1922-2010

Радянська українська льотчиця, Герой Радянського Союзу (1945), в роки німецько-радянської війни заступник командира ескадрильї 125-го гвардійського бомбардувального авіаційного полку (4-а гвардійська бомбардувальна авіаційна дивізія 1-го гвардійського бомбардувального авіаційного корпусу 3-ї повітряної армії 1-го Прибалтійського фронту).

Народилася 18 грудня 1922 в селі Шарівка (нині Полтавський район, Омська область) в сім'ї українського селянина – переселенця з України. Більше сотні років тому в Сибір, у добровільне заслання «за земелькою», вирушили разом із такими ж знедоленими селянами її діди і прадіди.

Українка.

У 1932 через інвалідність батька, який у Громадянську війну втратив ногу, сім'я переїхала в Україну, в село Михайлівка Запорізької області. У сім'ї Доліних було 10 дітей. Марійка – старша. Після закінчення 8-и класів середньої школи села Михайлівка, Марія була змушена влаштуватися на роботу. Паралельно з роботою вона займалася в Михайлівській планерній школі – філії Мелітопольського аероклубу, яку закінчила з відзнакою.

У 1939 вона закінчила Херсонську авіаційну школу. Для того щоб вступити в цю школу дівчина додала до свого віку зайвих два роки (з тих пір у всіх офіційних документах вказувався 1920 рік в якості року народження Марії Іванівни). **Працювала льотчиком-інструктором Дніпропетровського, потім Нікопольського аероклубів Товариства сприяння авіахіму.** Закінчила екстерном середню школу в місті Дніпропетровську.

Початок війни застав її в Нікопольському аероклубі. Сюди наказ про евакуацію так і не потрапив. Всі чоловіки-льотчики пішли на фронт, старшою залишили Марію Доліну, не сказавши як діяти в такій обстановці. Але не залишати ж ворогові літаки та паливо! **Дівчина тричі «атакувала»** командира відступаючої 66-ї винищувальної дивізії полковника Сарасенка, умовляючи взяти її і аероклубні літаки в свою частину. Переконувала, що серед її подруг – суцільно аси і воювати вони вміють нітрохи не гірше за чоловіків. Зрештою полковник змушений був здатися: – *Так і бути, зарахую вас, якщо самі переженете літаки за Дніпро, в Кам'янку (сучасний аеродром Дніпропетровського аероклубу, продовжує називатися «Кам'янкою»).* *Перед цим підірвете цистерни, підпалите ангари. Летіти будете вночі. Сигнальними вогнями зустріти не можу, прийдеться сідати наосліп.* Трохи помовчавши, додав: – *Захочеш жити – сядеш.* **Марія та її подруги впорались і нормально посадили літаки.** На ранок їм оголосили подяку і зарахували в полк. Так розпочався бойовий шлях льотчиці Доліної. У діючій армії з липня 1941 року. У 1942-му році прибула легендарна льотчиця Марина Раскова, яка за завданням Сталіна формувала першу у світі жіночу авіаескадрилью. (Це їх німці охрестили «нічними відьмами».) Вона й забрала Доліну до себе, незважаючи на її незгоду.

У прославленій жіночій дивізії, сформованій Мариною Расковою, крім полку По-2 був ще один полк – полк пікіруючих бомбардувальників Пе-2 – 587-й (згодом 125-й гвардійський). Він довгий час залишався засекреченим. Відбирали в нього тільки льотчиць, що мали не менше 1000 годин нальоту. У льотному училищі під Саратовом дівчат спішно переучували, в 1942 році Марія закінчила Енгельську військову авіаційну школу. Перший бойовий виліт зробила під Сталінградом. Воювала в небі Сталінграду, Північного Кавказу, Кубані та Курська, брала участь у визволенні Білорусі та Прибалтики. Член ВКП (б)/КПРС з 1943.

2 червня 1943 року екіпажу Марії Доліній було поставлено завдання знищити ціль поблизу станиці Кримська на Кубані. Ще на підході до цілі осколок зенітного снаряда влучив у лівий мотор літака Пе-2 Доліної, через що вона не встигала за іншими. Успішно відбомбившись, екіпаж Доліної на зворотному шляху виявився без прикриття винищувачів і був атакований групою з шести німецьких винищувачів (два FW-190 і чотири Me-109). Екіпажу Марії вдалося підбити один FW-190 і один Me-109. Але і радянський літак почав горіти. Поки летіли над ворожою територією екіпаж не міг покинути палаючий літак. Врятувало те, що штурман Галина Джунковська наділа на Марію Доліну окуляри, завдяки цьому у льотчиці від вогню уцілили очі. **Доліна зуміла дивом посадити машину за два кілометри від лінії фронту.** З палаючого Пе-2 льотчиць витягнув, будучи пораненим, стрілець-радист Іван Соленов. Ледве встигли відбігти, як літак через кілька миттєвостей вибухнув...

Всього за час війни гвардії **капітан Доліна здійснила 72 успішних (зафіксованих фотозйомкою) бойових вильотів, скинула на об'єкти противника 45 000 кілограмів бомб. У 6-ти повітряних боях збила у групі 3 винищувачі противника.**

Звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі «Золота Зірка» (№ 7926) гвардії капітану Доліній Марії Іванівні присвоєно Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 серпня 1945 року. Нагороджена також двома орденами Червоного Прапора, орденом Вітчизняної війни 1-го ступеня, медалями.

Після війни відважна льотчиця – **заступник командира бомбардувального авіаційного полку.** З 1950 року – в запасі. Жила в місті Шауляй, потім у Ризі, де закінчила партійну школу. Працювала в Ризькому міськкомі компартії Латвії і в ЦК КП Латвії до 1975 року. Була членом правління Республіканського товариства дружби «СРСР – Франція», Комітету захисту миру, Радянського комітету ветеранів війни, з 1975 року – почесний член полку «Нормандія – Німан».

З 1983 року жила в столиці України – Києві. **Почесний громадянин Києва (з 2003) та смт. Михайлівка Запорізької області.** Автор книги спогадів *«Доньки неба»*, яка побачила світ до 65-річчя перемоги над Нацизмом. Померла 3 березня 2010.

Дяченко Дарія Григорівна

1924-1944

Активна учасниця антифашистського підпільного руху на Миколаївщині. Герой Радянського Союзу (1958).

Народилася 2 квітня 1924 року в селі Кумарі Врадіївського району Першомайської округи Одеської губернії УСРР (нині – Миколаївська область) в селянській родині. **Українка.**

До кінця 1939 року мешкала у селищі Врадіївка, де її батько працював головою виконкому Врадіївської районної ради. Наприкінці 1939 року батько – Григорій Дяченко – був відряджений до Західної України, де його обрали головою Пустомитівського райвиконкому Львівської області. На самому початку 1940 року він перевіз туди свою сім'ю. Друге півріччя 1939–1940 навчального року Даша навчалась у 8 класі однієї з шкіл Львова, а у 1940–1941 навчальному році – в 9 класі школи в Пустомитах.

З початком німецько-радянської війни разом з матір'ю евакуювалась до бабусі в село Новоандріївку Врадіївського району Одеської області (нині – Первомайського району Миколаївської області). Після окупації села німецькими і румунськими військами Даша зайняла активну позицію незгоди з їх діями, відкрито засуджувала «новий порядок», декрет про створення Трансністрії, накази та розпорядження нової влади. На початку 1942 року Даша Дяченко стає активною учасницею Врадіївського підпілля.

За радянських часів комуністична пропаганда **зарахувала Дашу Дяченко до молодіжної підпільної організації «Партизанська іскра»**, що діяла в Кримці й навколишніх селах. У пострадянський час було аргументовано доказано відсутність зв'язку Д. Г. Дяченко з «іскрівцями». Член комітету організації І. П. Герасименко згодом згадував: *«Дашу кинули в камеру після допиту. Це була худенька, вище середнього зросту, миловидна дівчина... Хоч ми до цього і не були знайомі вона, мабуть, інтуїтивно здогадалась, що перед нею один з однопідпільників. Вона підійшла до мене. Ми познайомились.»*

1 березня 1943 року Даша Дяченко була **заарештована за звинуваченням у підпільній діяльності**. Попервах перебувала у Голтянській в'язниці, де вона познайомилася з «іскрівцями», зокрема з Іваном Герасименком, сестрою Парфентією Гречаною Марією, Юхимом Ющенком, Сашою і Ніною Розумняк, Михайлом Скибою. Всі інші «іскрівці» були або вже розстріляні, або перебували в Тираспільській в'язниці. Пробувши в Голті близько двох тижнів, Даша була переведена до Тирасполя, де відбувся суд. Її засудили до 25 років каторжного ув'язнення.

Товариші намагались визволити Дашу з в'язниці шляхом викупу. Для цього було зібрано кошти в сумі 6 тисяч марок. Ці гроші через надійну людину передали румунському солдату, який вартував ув'язнених. Проте цього солдата було заарештовано і розстріляно, Дашу перевели в концентраційний табір. Але це тривало недовго, вона захворіла на туберкульоз і її знову перемістили до в'язниці. А 2 квітня 1944 року **Даша Дяченко була розстріляна разом із іншими ув'язненими**. Місце її поховання невідоме.

У місті Пустомити (Львівська область) Даші Дяченко встановлено пам'ятник. 10 квітня 2010 року в Тирасполі відкрито пам'ятник Даші Дяченко. Його було виготовлено в Миколаєві, а згодом перевезено до молдавського міста.

Завалій Євдокія Миколаївна

1924-2010

Єдина жінка – командир взводу морської піхоти в роки німецько-радянської війни, гвардії полковник.

Народилася 28 травня 1924 року в місті Новий Буг Новобузького району Миколаївської області.
Українка.

Незабаром після того, як їй виповнилося 17 років, почалася німецько-радянська війна.

25 липня 1941 року бої почалися в її рідному селі. Німцями був висаджений десант. **Вона** під бомбардуванням **перев'язувала поранених бійців і командирів.** Коли 96-й кавалерійський полк 5-ої кавалерійської дивізії 2-го кавалерійського корпусу став відступати, вона умовила командира полку узяти її з собою, сказавши, що їй скоро 18 років.

13 серпня 1941 року німецькі війська наблизилися до Нового Бугу. Їх наступ стримували частини 169-ої стрілецької дивізії 18-ої армії. Вночі радянські частини за наказом командування залишили Новий Буг, і 14 серпня 1941 року німці зайняли рідне село Є. М. Завалій.

У полку вона служила санітаркою. При переправі через Дніпро в районі Хортиці **була поранена**, відправлена до Краснодару в шпиталь. Медики хотіли її комісувати, але вона відмовилася. Після лікування була спрямована в запасний полк, але коли відбирали солдатів на передову, **її прийняли за чоловіка**, тим більше що вона була в гімнастерці і галіфе, а в документах було записано «**Завалій Євдок. Мик**». Вона нікого переконувати не стала.

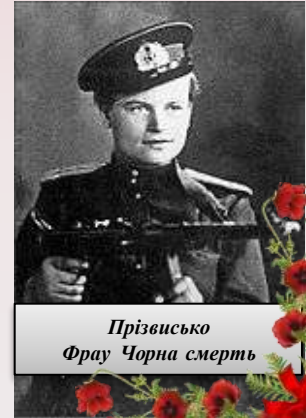
Вона була направлена в 6-у десантну бригаду. Їй вдалося **зберегти свою таємницю 8 місяців.** Після того, як **вона узяла в полон німецького офіцера**, вона була направлена у відділення розвідки, командиром якого незабаром стала. У одному з боїв командир взводу був убитий і вона підняла усіх в атаку. У цьому бою вона була поранена і в шпиталі відкрилася таємниця про те, що «Євдоким», який 8 місяців воював разом з десантниками, – дівчина.

У 1943 році вона була направлена на шестимісячні курси молодших командирів і після закінчення їх, в званні молодшого лейтенанта, **була спрямована в 83-у бригаду морської піхоти командиром взводу.** Командуючи взводом, **вона звільняла Севастополь, штурмувала Сапун-гору** (за цей епізод була нагороджена орденом Вітчизняної війни I ступеню), **брала участь у боях за Балаклаву, Цукрову Голівку і Керч, переправлялася через Дністровський лиман, звільняла Бесарабію, воювала за звільнення Тамані, Туапсе, Новоросійська, висаджувалася з десантом в румунську Констанцу, болгарські Варну і Бургас, Югославію.**

У ході Будапештської наступальної операції **Євдокія Завалій** зі своїм взводом, пройшовши через міську каналізацію з кисневими подушками, **захопили бункер німецького командування. За це була нагороджена орденом Червоного Прапора.**

Зі своїм взводом вона перекрила шлях до відступу німецьким танкам. Десантники під її командуванням **підбили 7 танків.**

Померла 5 травня 2010 року в Києві. Похована з військовими почесностями на Байковому цвинтарі.

Прізвище
Фрау Чорна смерть

Зеленко Катерина Іванівна

1916-1941

Радянська льотчиця. У роки німецько-радянської війни заступник командира 5-ї ескадрильї 135-го бомбардувального авіаційного полку (16-а змішана авіаційна дивізія, ВПС 6-ї армії, Південно-Західний фронт), старший лейтенант. Герой Радянського Союзу (1990 – посмертно).

Народилася 14 вересня 1916 року в селі Корощино (нині Олевського району Житомирської області). **Українка.** Однак росла дівчина хоч і на етнічній українській землі – проте на території Росії – її сім'я переїхала до Курська. Закінчила 7 класів неповної середньої школи № 10 міста Курська. З переїздом матері до Воронежа поступила в Воронежський авіаційний технікум.

У жовтні 1933 року закінчила Воронежський аероклуб і по комсомольській путівці потрапила до 3-ї Оренбурзької військової авіаційної школи льотчиків і льотчиків-спостерігачів імені К. Є. Ворошилова. У грудні 1934 року з відзнакою закінчила авіашколу і була спрямована до Харкова у 19-у легку бомбардувальну авіаційну бригаду. Поряд зі службою в бригаді випробовувала літаки і авіаційне обладнання. **За 4 роки освоїла 7 типів літаків.**

Учасниця радянсько-фінляндської війни 1939–1940 років (єдина жінка серед льотчиків). Воювала у складі 3-ї ескадрильї 11-го легкого бомбардувального авіаційного полку (ВПС 8-ї армії). Зробила 8 бойових вильотів на Р-З на бомбардування фінських військ. Знищила артилерійську батарею і склад боєприпасів противника, за що нагороджена орденом Червоного Прапора. Потім в якості льотчика-інструктора брала участь у перенавчанні керівного складу семи авіаційних полків на новий літак Су-2.

На фронтах німецько-радянської війни з першого її дня. Зробила 40 бойових вильотів (в тому числі вночі), брала участь у 12 повітряних боях з винищувачами супротивника.

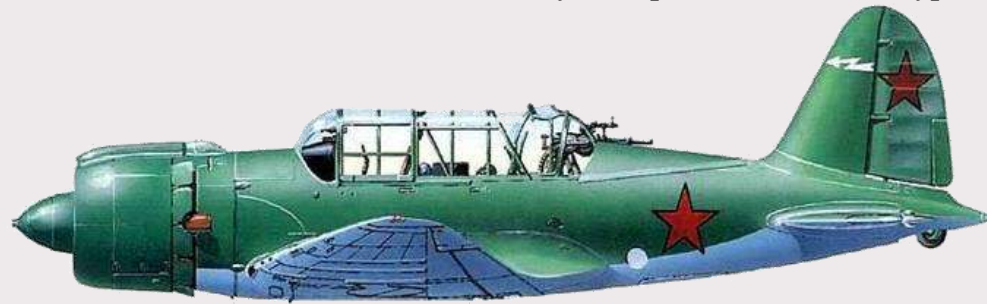
В одному з бойових вильотів в липні 1941 року група бомбардувальників під її командуванням в районі міста Пропойськ знищила **45 танків, 20 автомобілів** і без втрат повернулася назад.

12 вересня 1941 здійснила 2 бойових вильоти на розвідку. У другому вильоті її Су-2 був пошкоджений. Після обіду надійшло повідомлення про те, що німецькі танки прорвали фронт. Потрібно було терміново розвідати обстановку в районі Ромен – Ніжин – Прилуки – Пирятин – Лубен. Зеленко разом з льотчиком-спостерігачем лейтенантом М. Павликом вилетіла на літаку заступника командира полку А. І. Пушкіна в парі з екіпажем капітана Лебедева. Під час повернення з завдання в районі міста Ромни їх атакували 7 ворожих винищувачів Bf-109. Радянські льотчики прийняли нерівний повітряний бій, але в хмарах втратили один одного. Незабаром літак Лебедева був підбитий і він вийшов з бою. **Зеленко залишилася одна проти семи ворогів.** Німці взяли її літак в кільце. Як тільки один з них опинився в прицілі, Зеленко натиснула гашетку. «Мессершмітт» загорівся і пішов до землі. Але і Су-2 був підбитий, обидва члени екіпажу отримали поранення, а у Павлика, до того ж, скінчився боезапас. **Зеленко наказала йому покинути літак, а сама продовжила вести бій.** Незабаром і в неї скінчилися патрони. Тоді вона атакувала німця влобову. Від удару крилом по фюзеляжу «мессершмітт» розламався навпіл, а Су-2 вибухнув, при цьому льотчиків викинуло з кабіни. Уламки обох літаків впали на землю біля села Анастасівка Сумської області.

Тіло Катерини Зеленко було виявлено місцевими жителями М. Хоменком, А. М. Марченком, І. Сильченком, В. Петриченком, М. Бутком, С. Баликіним і упізнано по **комсомольському квитку № 7463250**, орденській книжці та посвідченню особи. У полк вони повідомити не встигли, тому що на наступний день село захопили німці. Спочатку пілотів поховали в центрі села Анастасівка. Після війни її останки були перевезені в місто Курськ.

*Су-2 капітана А. І. Пушкіна.
Саме на ньому К. І. Зеленко провела свій останній бій.*

Литвинова (Розанова) Лариса Миколаївна

1917-1997

Радянська військова льотчиця, учасник Другої світової війни. Штурман 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку 325-ї нічної бомбардувальної авіаційної дивізії, гвардії капітан. Герой Радянського Союзу (1948).

Народилася 6 грудня 1918 року в місті Києві. **Українка.**

У 1936 році закінчила десятирічку й пішла працювати закрійницею на 8-й взуттєвій фабриці. Закінчила аероклуб і у 1940 році – Херсонську льотну школу Тсоавіахему. Працювала льотчиком-інструктором у Феодосійському (1940—1941) і Кіровському міста Москви (1940) аероклубах.

У лавах РСЧА – з жовтня 1941 року. У 1942 році закінчила курси штурманів при Енгельській військовій авіаційній школі льотчиків. З лютого 1942 року – стрілець-бомбардир жіночого нічного бомбардувального авіаційного полку, який формувався в місті Енгельсі Саратовської області Росії. Член ВКП(б) з 1942 року.

Учасник німецько-радянської війни з травня 1942 року. **Воювала на Південному, Закавказькому, Північно-Кавказькому, 2-у Білоруському фронтах. Пройшла бойовий шлях від стрільця-бомбардира до штурмана 588-го (з лютого 1943 року – 46-го гвардійського) нічного бомбардувального авіаційного полку.**

За роки війни гвардії капітан Л. М. Розанова здійснила **816 бойових вильотів на переобладнаному в бомбардувальник біплані По-2.**

Після війни ще деякий час продовжувала військову службу. У грудні 1945 року гвардії капітан **Л. М. Литвинова вийшла у запас.**

До 1979 року працювала старшим інженером Всесоюзного науково-дослідницького інституту джерел струму.

Мешкала в Москві, де й померла 5 жовтня 1997 року. Похована на Ніколо-Архангельському кладовищі.

Маркус Тетяна Йосипівна

1921-1943

Герой України, учасниця антинацистського підпілля у місті Києві у 1941–1943 роках.

21 вересня 2006 Президент України Віктор Ющенко підписав указ про присвоєння Тетяні Маркус посмертно звання **«Герой України»** з удостоєнням ордена **«Золота Зірка»**.

1 грудня 2009 року в Києві на території Бабиного Яру було встановлено пам'ятник Тетяні Маркус.

Тетяна Маркус народилася в місті Ромни Полтавської губернії (тепер – Сумська область) у єврейській родині. Через кілька років сім'я Маркус переїхала до Києва. Таня Маркус закінчила 9 класів школи № 44. З 1938 року працювала секретарем відділу кадрів пасажирської служби Південно-Західної залізниці. Влітку 1940 року її було відряджено в Кишинів, де працювала в трамвайно-тролейбусному парку.

Із захопленням Кишинєва румунами повернулася до Києва, де з перших днів окупації міста **стала брати активну участь у підпільній діяльності**. Вона була зв'язковою підпільного міськкому і членом диверсійно-винищувальної групи. **Неодноразово брала участь в диверсійних актах проти гітлерівців**, зокрема, під час параду окупантів **кинула гранату, замасковану в букеті айстр, в маршируючу колону солдатів**. За підробленими документами її прописали в приватному будинку під прізвиськом Маркусідзе: була придумана легенда, що вона дочка грузинського князя, розстріляного більшовиками. Під цим прізвиськом вона влаштувалася працювати в офіцерську їдальню. Там вона успішно продовжувала диверсійну діяльність: підсипала отруту в їжу. Кілька офіцерів загинуло, але Таня залишилася поза підозрою. Крім того, вона власноруч застрелила цінного гестапівському інформатора, а також передала у підпіллі відомості про зрадників, які працювали на гестапо. Багатьох офіцерів німецької армії приваблювала її краса і вони залицялися до неї. Не зміг встояти і високопоставлений чин з Берліна, який прибув для боротьби з партизанами та підпільниками. На своїй квартирі він був застрелений Танею Маркус. За час своєї діяльності Таня Маркус знищила кілька десятків німецьких солдатів і офіцерів.

За нею почалося полювання. **Одного разу вона застрелила гітлерівського офіцера і залишила записку: *Усіх вас, фашистських гадів чекає така ж доля. Тетяна Маркусідзе.*** Керівництво радянського підпілля вирішило вивести Таню Маркус із міста до партизанів, однак не зуміло цього зробити. 22 серпня 1942 року вона була схоплена гестапівцями при спробі переправитися через Десну. Протягом 5 місяців її піддавали в гестапо жорстоким тортурам, але вона нікого не видала. **29 січня 1943 вона була розстріляна.**

Меклін Наталія Федорівна

1922-2005

Радянська льотчиця, Герой Радянського Союзу (1945), в роки німецько-радянської війни старший льотчик 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку (325-я нічна бомбардувальна авіаційна дивізія, 4-а повітряна армія, 2-й Білоруський фронт).

Народилася 8 вересня 1922 у місті Лубни Полтавської губернії (нині Полтавської області, Україна) у сім'ї службовця. Шкільні роки провела у Харкові, згодом мешкає у Києві, де у 1940 р. з відзнакою закінчила середню школу № 79. У старших класах захопилась планеризмом. Записалась у аероклуб при Київському Палаці піонерів.

У 1941 році закінчила перший курс Московського авіаційного інституту. На початку жовтня 1941 р. зарахована згідно з особистою заявою у жіночу авіаційну частину, яка формувалась за ініціативою Героя Радянського Союзу М. Раскової. У 1942 році Наталія Меклін закінчила Військову авіаційну школу пілотів (м. Енгельс).

На фронтах німецько-радянської війни з травня 1942 року була старшим льотчиком 46-го гвардійського нічного бомбардувального полку (325-та нічна бомбардувальна авіаційна дивізія, 4-та повітряна армія, 2-й Білоруський фронт).

На рахунку командира ланки Наталії Меклін – **980 бойових вильотів** на бомбардування важливих об'єктів у тилу ворога, скупчень його живої сили і бойової техніки, з нанесенням йому значних втрат. За три роки війни жіночий полк пройшов бойовий шлях від Терека до Берліна. Льотчиці піддавали нищівним бомбовим ударам позиції німців у передгір'ях Кавказу, на Кубані, на Таманському півострові, у Криму, Білорусі, Польщі, Німеччині. Літали вночі на легкомоторних літаках По-2, проти яких діяли ворожі прожектори, зенітки та нічні винищувачі.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 23 лютого 1945 р. Н. Ф. Меклін присвоєно звання **Героя Радянського Союзу**.

Після війни закінчила Військовий інститут іноземних мов (1948–1953). Працювала в інформаційному відділі управління Генштабу Радянської армії перекладачем-референтом, потім у видавництві військово-технічної літератури іноземними мовами перекладачем, редактором. У відставку вийшла у званні майора.

Із 1972 року – член Спілки письменників СРСР, член Клубу товаришів «Військового інституту іноземних мов Червоної Армії».

Померла 5 червня 2005 року. Похована на Троєкурівському цвинтарі у Москві.

Носаль Євдокія Іванівна

1918-1943

Радянська льотчиця, Герой Радянського Союзу (1943 - посмертно), в роки німецько-радянської війни заступник командира ескадрильї 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку (218-а нічна бомбардувальна авіаційна дивізія, 4-а повітряна армія, Північно-Кавказький фронт), гвардії молодший лейтенант.

Народилась 13 березня 1918 року в селі Бурчак Михайлівського району Запорізької області в селянській родині. **Українка.** Закінчила семирічну школу.

Після закінчення школи переїхала до Миколаєва. У 1936 році закінчила Миколаївський педагогічний технікум. Працювала вчителем молодших класів і викладачем фізкультури в середній школі № 27 міста Миколаєва.

У 1937 році за комсомольською путівкою прийшла до миколаївського аероклубу. Була організатором і керівником гуртка Тсоавіахіму при школі. Після закінчення аероклубу, направлена на подальше навчання в Херсон. У 1940 році закінчила штурманський курс Херсонської школи пілотів ЦПФ. **Призначена льотчиком-інструктором Вінницького аероклубу.**

Початок німецько-радянської війни зустріла у Бресті, де її чоловік, льотчик Григорій Перепелиця, проходив військову службу. Оскільки Є. І. Носаль була вагітною, її було евакуйовано з Бреста. Проте пологовий будинок, в якому перебувала Євдокія після народження сина, був зруйнований ворожою авіацією. Її витягли з-під уламків, але дитина загинула.

В листопаді 1941 року Є. І. Носаль прибула в місто Енгельс, до Центру підготовки і формування жіночих полків, яким керувала Герой Радянського Союзу майор М. М. Раскова. Сюди з'їжджались дівчата-льотчиці з усього СРСР. Після інтенсивної льотної підготовки, було сформовано 588-й нічний бомбардувальний авіаційний полк. Навчання продовжувалось до травня 1942 року, коли полк було направлено на фронт.

Бойові вильоти здійснювались на літаках По-2. **Вже в серпні 1942 року Євдокія Носаль здійснила свій 100-й бойовий вильот, в жовтні — 200-й.** В кінці 1942 року її **призначено командиром ланки**, а потім — **заступником командира ескадрильї.**

Всього Є. І. Носаль здійснила **354 нічних бойових вильоти** на бомбардування ворожих позицій, скинувши при цьому **48 000 кг бомб** різного калібру.

24 квітня 1943 року вночі, повертаючись з бойового завдання в районі Новоросійська, літак Є. Носаль був атакований німецьким винищувачем. Євдокія була смертельно поранена. Штурман Г. Каширіна змогла дотягти до аеродрому і посадити понівечений літак. Поховано відважну льотчицю в селищі Пашковський (в адміністративному підпорядкуванні м. Краснодар).

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 травня 1943 року Носаль Євдокії Іванівні посмертно присвоєно звання **Героя Радянського Союзу.**

Онілова Ніна Андріївна

1921-1942

Герой Радянського Союзу, в роки радянсько-німецької війни командир кулеметного розрахунку 54-го стрілецького полку 25-ї Чапаєвської стрілецької дивізії Приморської армії Кримського фронту, старший сержант.

Народилася 10 квітня 1921 року в селі Новомиколаївці (нині Фрунзівського району Одеської області) в селянській родині. **Українка.** Рано втративши батьків, виховувалася в одеському дитячому будинку. Закінчила середню школу. Працювала швачкою на Одеській трикотажній фабриці. Одночасно навчалася в аероклубі.

У Червоній Армії з серпня 1941 року. З цього ж часу на фронті. В оборонних боях на підступах до Одеси Ніна Онілова зі своїм розрахунком відбивала численні атаки, завдаючи великих втрат ворогові. В одному з боїв була важко поранена, але після лікування знову повернулася у свою дивізію. За бої під Одесою була нагороджена орденом Червоного Прапора.

У середині жовтня 1941 року у складі 25-ї Чапаєвської дивізії захищала Севастополь. 27 лютого 1942 року з розрахунком при обороні Севастополя в районі хутора Мекензі знищила дві кулеметні точки ворога. 1 березня 1942 року, залишившись з розрахунку одна в живих, продовжувала відбивати атаки противника. У бою була важко поранена. Померла в ніч на 8 березня 1942 року.

Похована на цвинтарі Комунарів у Севастополі.

Звання Героя Радянського Союзу присвоєне посмертно Указом Президії Верховної Ради СРСР від 14 травня 1965 року.

Нагороджена орденами Леніна, Червоного Прапора.

Могила Ніни Онілової

Павличенко Людмила Михайлівна

1916-1974

Українська радянська снайперка часів Другої світової війни, Герой Радянського Союзу.

Вбивши **309** людей, вона вважається найуспішнішою снайперкою в історії.

Народилась 12 липня 1916 у місті Біла Церква, потім родина переїхала до Києва. Після закінчення дев'ятого класу Людмила працювала шліфувальницею на заводі «Арсенал» й одночасно здобувала середню освіту. У 1937 році вступила на історичний факультет Київського університету. Студенткою займалася планерним і стрілецьким видами спорту. Успішно захистила дисертацію про Богдана Хмельницького. Війна застала Людмилу в Одесі на дипломній практиці. З перших же днів війни Людмила Павличенко добровольцем йде на фронт.

Лейтенант Павличенко **воювала в стрілецькій Чапаєвській дивізії**. Брала участь у боях у Молдові, в обороні Одеси та Севастополя. До липня 1942 року на рахунок Л. М. Павличенко було вже 309 німецьких солдатів та офіцерів (у тому числі 36 снайперів супротивника). Крім того, за період боїв Людмила Михайлівна змогла навчити велику кількість снайперів.

Символом оборони Севастополя стала радянська снайпер Людмила Павличенко.

У червні 1942 року поранена. Незабаром її направили з делегацією до Канади та США. Під час поїздки вона була на прийомі в Президента США Франкліна Рузвельта. Американський співак у стилі кантрі – Вуді Гатрі – написав про неї пісню «Miss Pavlichenko».

Після війни в 1945 році закінчила Київський університет.

Померла 1974 року в Москві.

Іменем Людмили Павличенко було названо судно Міністерства рибного господарства.

На честь Людмили Михайлівни Павличенко названо вулиці в містах Біла Церква та Севастополь. На вулиці в Білій Церкві розташована школа № 3, у якій навчалася Людмила Михайлівна. У цій школі і дотепер існує музей Людмили Павличенко.

Про Людмилу Павличенко **було знято біографічний фільм «Незламна»** (рос. «Битва за Севастополь»), спільного українсько-російського виробництва. Фільм був випущений у кінопрокат в обох країнах 2 квітня 2015 року. Міжнародна прем'єра відбулася двома тижнями пізніше на Пекінському Міжнародному кінофестивалі.

Попова Надія Василівна

1921-2013

Радянська льотчиця Герой Радянського Союзу (1945), в роки німецько-радянської війни заступник командира ескадрильї 46-го гвардійського жіночого полку нічних бомбардувальників (4-ї Повітряної армії 2-й Білоруський фронт). Почесна громадянка Донецька.

Народилася в сім'ї робітника. У 1936 р., після закінчення середньої школи міста Сталіно (нині Донецьк) вступила в аероклуб, який закінчила в 1937 році, де і залишилася для подальшого навчання на інструктора.

У 1939 році, приїхала до Москви, щоб стати військовим льотчиком, де познайомилася з легендарною льотчицею, Героєм Радянського Союзу Поліною Осипенко, яка посприяла тому, щоб Надію Попову направили в Херсонську авіаційну школу ОСОАВІАХІМа.

Закінчивши її, в 1940 продовжила навчання в Донецькому військовому авіаційному училищі та отримала диплом льотчика-штурмана. Проходячи службу в ролі інструктора аероклубу, підготувала 2 групи льотчиків — по 15 осіб.

З початком Німецько-радянської війни в 1941, **інструктор первинного навчання військового авіаційного училища**, Надія Попова евакуювалася з навчальним закладом в Каттакурган Самаркандської області (Узбекистан), де готувала льотчиків-винищувачів для фронтової авіації і писала рапорти про відправку на фронт.

У травні 1942, по завершенні скороченої програми навчання, старшина Надія Попова у складі 588-го бомбардувального нічного жіночого авіаційного полку вилетіла на фронт. Командиром водила ланку на нічні бомбометання. Часто вилітала на денну розвідку. Була збита, горіла.

У 19 років лейтенант Надія Попова **була нагороджена першим орденом Червоного Прапора**. За роки Другої Світової війни здійснила **852 бойових вильотів**. На Рейхстазі у Берліні в 1945 році залишила свій автограф.

По закінченні війни вийшла заміж за Героя Радянського Союзу льотчика-винищувача С. Харламова. До 1952 проходила службу в Збройних Силах СРСР, звільнившись у запас у званні майора.

Надія Попова є почесним громадянином Донецька, заслуженим працівником культури РРФСР, була членом президії Ради із взаємодії з громадськими об'єднаннями ветеранів при президенті Росії.

Надія Попова в 2012 році

Ратушна Лариса Степанівна

1921-1944

Українська радянська підпільниця, у роки Другої Світової війни учасниця Вінницького підпілля, Герой Радянського Союзу (посмертно), почесний громадянин Вінниці.

Народилася Лариса Степанівна Ратушна – 9 січня 1921 року у селищі міського типу Тиврів. В родинному колі її любо називали Лялею. Вона підросла та здобувала середню освіту у Вінниці.

Травень 1938 року – Ляля їде в Москву і вступає в Московський державний університет імені Ломоносова, на механіко – математичний факультет.

В перший день війни дівчина подала прохання відправити її на фронт, але їй відмовили. Комітет комсомолу мобілізує студентів на охорону університетського корпусу. Ляля мала стаж донора, брала участь у будівництві оборонних рубежів, рила протитанкові рови. Також вчилася на курсах медсестер.

Нарешті 6 вересня 1941 року Лариса вступає в Московське ополчення – 8-му Червонопресненську дивізію, де був сформований полк зі студентів, аспірантів, професорів університету загальною кількістю тисячу чоловік. **Ляля була санінструктором.** Але воювати їй довелось не довго. **Вже в першому бою** поблизу Наро-Фомінська дівчина **потрапляє в полон.** Після декількох невдалих спроб їй все ж таки вдається втекти з полону в листопаді 1941 року. Майже два місяці йшла до обложеної Вінниці. Дісталась міста в лютому 1942.

Уже весною 1942 року підпільники здійснили декілька досить вдалих операцій. Організували одночасно втечу 26 військовополонених з м'ясокомбінату, вивели з ладу станції водопостачання, спалили продовольчі склади і млин, був убитий офіцер СС і поранено гебіткомісара Нольтинга, відправили партизанам 570 гвинтівок, 3 кулемети, 82 автомати, звільнили з концтаборів 1000 військовополонених. Велика роль у цій боротьбі належала групі: Бевз – Любимов – Войцехівський – Ратушна. Група працювала в центрі міста. Ратушна зв'язалась з підпільниками через шкільного товариша І. Войцехівського. Ігор рекомендував Ларису підпільному центру і вона швидко влилась в ряди народних месників. Вона мала здібність підробляти фашистські документи. Ті, до яких Ляля приклала руку, витримували найпильнішу перевірку.

Юна підпільниця була також розвідником. Частенько, за наказами, вона переносила до партизанських загонів зброю, шрифти, документи та листівки. **Партизани звали її «зіронькою».** Вона намагалась зробити все, аби виправдати це ім'я. Знання німецької мови дало можливість Ларисі ходити в табір радянських військовополонених. З її допомогою вдалося звільнити кількох людей.

17 липня 1942 року під час одного з важких моментів у житті вінницького підпілля (низка арештів і розстрілів) Ляля потрапляє в полон. Прямо із заводу по виготовленню свічок (там вона працювала на той час) дівчину було кинуте до в'язниці для суворих допитів, які Ляля мужньо витримала. Згодом Лариса була відправлена вдруге до концентраційного табору у Гнівані. Звільнитись вдалося лише у квітні 1943 року за допомогою підкупу вінницького німецького чиновника.

І знову конспіративна квартира. **Вона живе під псевдонімом Лукія Степко.** Підпільний комітет доручив їй роздобути типографський шрифт. Ляля впоралась із завданням. Це дало змогу обладнати підпільну друкарню «Україна». Добре законспірована друкарня діяла до повного звільнення Вінниці. За цей час було надруковано і поширено близько 70 тисяч листівок.

3 травня 1943 року Ляля Ратушна – розвідниця і зв'язкова вінницького підпілля.

19 березня 1944 року підла рука зрадника обірвала життя мужньої патріотки Лариси Ратушної. Поховали її на вінницькому кладовищі. Згодом останки Лялі Ратушної були перенесені до Парку Слави у сквері Козицького в центральній частині міста Вінниці.

*Пам'ятник Лялі Ратушній
біля міського палацу дітей
та юнацтва у Вінниці*

Теплохід «Ляля Ратушна»

Руднєва Євгенія Максимівна

1920-1944

Радянська льотчиця, Герой Радянського Союзу (1944). В роки німецько-радянської війни штурман 46-го гвардійського нічного бомбардувального авіаційного полку (325-а нічна бомбардувальна авіаційна дивізія, 4-а повітряна армія, Четвертий Український фронт), гвардії старший лейтенант.

Народилася 24 грудня 1920 року в місті Бердянську Запорізької області в родині службовця. **Українка.** Член ВКП(б) з 1943 року.

У 1930 році переїхала до Підмосков'я. Мешкала у селищі Салтиковка, місті Бабушкін Московської області. Після закінчення середньої школи у 1938 році вступила на механіко-математичний факультет Московського державного університету. Цікавилась астрономією. До початку німецько-радянської війни закінчила 3 курси.

У жовтні 1941 року за мобілізацією ЦК ВЛКСМ вступила до лав РСЧА. Закінчила прискорений штурманський курс при Енгельсській авіаційній школі. Учасник німецько-радянської війни з 27 травня 1942 року. У складі 46-го гвардійського (588-го) нічного бомбардувального авіаційного полку пройшла шлях від штурмана авіаційної ескадрильї до штурмана авіаційного полку. Воювала на Південному, Північно-Кавказькому і 4-у Українському фронтах.

За період бойових дій на літакові По-2 здійснила **645 бойових вильотів з бойовим нальотом 796 літако-годин**. На ворожі позиції, де вузли комунікацій, **скинула 79000 кг бомбового вантажу**. За неповними даними **викликала у стані ворога 73 вогнища пожеж і 90 вибухів, знищила 2 переправи, 1 залізничний ешелон, 2 зенітні точки, 1 прожектор**.

В ніч на 9 квітня 1944 року, виконуючи бойове завдання по знищенню мотомеханізованих колон і живої сили ворога північніше Керчі, її літак потрапив у промені прожекторів і був обстріляний вогнем зенітної артилерії з пункту Тархан. У результаті прямого попадання літак загорівся і, розвалюючись на частини, почав падати. Екіпаж згорів разом з літаком.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 26 жовтня 1944 року за відмінне керівництво і виховання штурманського складу, здійснення 645 нічних бойових вильотів з високою ефективністю та виявлені при цьому мужність, героїзм і відвагу, штурманові авіаційного полку гвардії старшому лейтенантові **Руднєвій Євгенії Максимівні** присвоєне звання **Героя Радянського Союзу** (посмертно).

Нагороджена орденами Леніна (26.10.1944), Червоного Прапора (27.04.1943), Вітчизняної війни 1-го ступеня (25.10.1943), Червоної Зірки (09.09.1942).

Убийовк Олена Костянтинівна

1918-1942

Герой Радянського Союзу, в часи німецько-радянської війни – підпільниця, керівник комсомольської молодіжної організації «Нескорена полтавчанка».

Народилася 22 листопада 1918 року в Полтаві в сім'ї лікаря. **Українка.** В 1937 році закінчила з відзнакою середню школу № 10 (нині – полтавська загальноосвітня школа № 10 імені В. Г. Короленко). Працювала в рідній школі піонервожатою. В тому ж році вступила на астрономічне відділення фізико-математичного факультету Харківського університету. Влітку 1941 року, після закінчення 4-го курсу університету, перед самим початком німецько-радянської війни, приїхала у Полтаву до батьків.

Війна застала Лялю (так її називали рідні і друзі) в Полтаві. Після окупації міста фашистськими військами, Убийовк створила підпільну групу «Нескорена полтавчанка». Разом із товаришами вона збирала зброю, вела антифашистську агітацію серед жителів Полтави. Підпільникам вдалось встановити зв'язок з партизанським загonom.

6 травня 1942 року були заарештовані усі найактивніші учасники групи. Серед них була і Ляля Убийовк. **Лялю катували і допитували 26 разів.** Після жорстоких тортур вона була розстріляна разом з п'ятьма іншими підпільниками за міським цвинтарем у Полтаві 26 травня 1942 року.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 8 травня 1965 року Убийовк Олені Костянтинівні за мужність і героїзм, проявлені в боротьбі з німецько-фашистськими окупантами було присвоєне звання Героя Радянського Союзу (посмертно).

На фасаді будинку середньої школи № 10 на вулиці Пушкіна, в якій у 1927–1937 роках навчалася Ляля Убийовк, встановлена меморіальна дошка. Її ім'ям названо одну з вулиць Полтави та Харкова, а 28 жовтня 1967 на честь «нескореної полтавчанки» встановлений гранітний монумент.

Також в її честь названий астероїд головного поясу – 2164 Ляля.

Пам'ятник
«нескореній полтавчанці»
в Полтаві

Шкарлетова Марія Савеліївна

1925-2003

Радянський військовий медик часів Другої світової війни. Герой Радянського Союзу (1945).

Народилася 3 лютого 1925 року в селі Кислівка, нині Куп'янського району Харківської області.
Українка.

У 1940 році закінчила семирічку, працювала на висадці захисних смуг у Куп'янському відділенні залізниці, згодом — у колгоспі. З початком німецько-радянської війни працювала на будівництві оборонних рубежів. Перебувала на тимчасово окупованій німецькими військами території.

До лав РСЧА вступила добровільно, призвана Куп'янським РВК 4 липня 1943 року. Закінчила курси санітарних інструкторів у місті Міллерове (Ростовська область, РФ) і в жовтні 1943 року прибула в 170-й гвардійський стрілецький полк 57-ї гвардійської стрілецької дивізії на посаду **санінструктора**. Воювала на Південно-Західному, 3-у Українському та 1-у Білоруському фронтах.

Бойове хрещення гвардії старший сержант М. С. Шкарлетова прийняла на підступах до Дніпра. Вже в перші дні перебування на фронті біля населеного пункту Михайлівка вона **надала першу медичну допомогу й винесла з поля бою 35 поранених разом зі зброєю**. В жовтні 1943 року під безперервним артилерійським вогнем на плоту разом з бійцями форсувала Дніпро, де надавала медичну допомогу бійцям 2-го стрілецького батальйону.

22 березня 1943 року в бою на підступах до села Піски виявила зразки мужності й витривалості, під ураганим вогнем супротивника **винесла з поля бою 25 важко поранених бійців і командирів з їх особистою зброєю**. Крім цього, **18 пораним надала першу медичну допомогу безпосередньо на полі бою**.

Особливо гвардії старшина М. С. Шкарлетова відзначилась під час боїв на Магнушевському плацдармі. 1 серпня 1944 року вона на першому човні з групою бійців під сильним вогнем ворога форсувала річку Вісла. В ході безперервних боїв по розширенню плацдарму на лівому березі Вісли протягом дня **винесла з поля бою понад 40 поранених бійців з їх зброєю** і завантажила на плаваючі засоби, якими вони були доправлені на правий берег.

По закінченні війни, влітку 1945 року демобілізована. Повернулась у місто Куп'янськ. В 1949 році закінчила фельдшерсько-акушерську школу, працювала в місцевій лікарні.

Обиравалась депутатом Куп'янської міської ради, народним засідателем у суді, а також входила до складу міської і обласної рад Товариства Червоного Хреста.

Померла 2 листопада 2003 року. **14 червня 2004 року ім'я М. С. Шкарлетової присвоєне Куп'янському медичному коледжу.**

Дівчина в сірій шинелі,
В куцях, простих чобітках
Йшла, де взривались шрапнелі,
Йшла з автоматом в руках.
Дівчата в дої йшли крізь ночі,
З калюж умивались дощем,
Їм далились коси дівочі
Під різним гарматним вогнем.
Недобрії очі лякали,
І танків боялись в дою.
Але, як чоловіки, вмирали,
Землю обнявши своєю.

